

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра психології (№ 704)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник проектної групи
М.Є.Жидко
(підпис) (ініціали та прізвище)

«31» серпня 2021 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ОBOB'ЯЗКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Еволюційна психологія
(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 053 Психологія
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма: Психологія
(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Харків 2021 рік

Робоча програма еволюційна психологія

(назва дисципліни)

для студентів за спеціальністю 053 Психологія

освітньою програмою Психологія

«30» серпня 2021 р., – 13 с.

Розробник Бородавко О.О., доц. каф. 704, к.психол. н.

(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Робочу програму розглянуто на засіданні кафедри психології

(назва кафедри)

Протокол № 1 від «30» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри к. психол. н., доц.

(науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Ю. І. Гулій

(ініціали та прізвище)

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4,5	Галузь знань <u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> <small>(шифр та найменування)</small> Спеціальність <u>053 Психологія</u> <small>(код та найменування)</small> Освітня програма <u>«Психологія»</u> <small>(найменування)</small> Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Цикл дисциплін природничо-наукової (фундаментальної) підготовки
Кількість модулів – 2		Навчальний рік
Кількість змістовних модулів – 2		2021/2022
Індивідуальне завдання немає <small>(назва)</small>		Семестр
Загальна кількість годин – денна –135		1-ий
		Лекції
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4		32 годин
		Практичні, семінарські
	32 годин	
	Лабораторні	
	-	
	Самостійна робота	
71 година		
Вид контролю		
<u>іспит</u>		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання 4/4.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальною дисципліни “Еволюційна психологія” є формування компетенцій, які спрямовані на засвоєння методологічних основ еволюційної психології, стратегій та методів перевірки гіпотез в еволюційної психології, основних результатах, отриманих в еволюційній психології.

Завдання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні досягти таких компетентностей:

1. Здатність застосовувати знання еволюційній психології у практичних ситуаціях.
2. Знання та розуміння предметної області еволюційної психології.
3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями з еволюційної психології.
5. Здатність бути критичним і самокритичним.
6. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом еволюційної психології.
7. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
8. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

Результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні досягти таких результатів навчання.

а) Знання:

1. Теоретичну основу еволюційної психології;
2. Понятійного апарату еволюційної психології.
3. Можливості та обмеження використання еволюційно-психологічного підходу при поясненні поведінки людини.

б) Уміння

1. Використовувати еволюційно-психологічний підхід для аналізу поведінки людини.
2. Аналізувати результати досліджень, які проводяться у еволюційній психології;
3. Порівнювати результати, отримані в еволюційно-психологічних дослідженнях, з даними, отриманими в інших областях психології.

в) Комунікація:

Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

г) автономія та відповідальність:

Особиста автономія як чинник розвитку відповідальності у формуванні професіонала

Міждисциплінарні зв'язки: загальна психологія, вступ до фаху, основи анатомії і еволюції центральної нервової системи.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Основи еволюційної психології

Тема 1. Вступ до еволюційної психології

Визначення, завдання та історія розвитку еволюційної психології. Основні положення еволюційної теорії Чарлза Дарвіна. Сучасні уявлення про течію еволюційного процесу. Роль природного та статевого відбору в еволюційній теорії. Поведінка як еволюційна функція. Еволюційна психологія та споріднені дисципліни: соціобіологія, етологія, порівняльна психологія, зоопсихологія. Поширені непорозуміння щодо еволюційної теорії. Методи еволюційної психології. Стратегії перевірки гіпотез у еволюційній психології.

Тема 2. Основи антропогенезу. Сучасні уявлення про походження людини

Розвиток уявлень про антропогенез. Поява і еволюція гомінід. "Походження людини і статевий добір» Ч. Дарвіна. Сучасні уявлення про еволюційне древо людей.

Тема 3. Основні чинники еволюції людини

Гомінідна тріада: прямоходіння, високорозвинений мозок та кисть, пристосована для використання та виготовлення знарядь праці. Розвиток мозку як основний чинник еволюції людини. Гіпотези розвитку мозку: гіпотеза статевого добору, гіпотеза соціального інтелекту, гіпотеза культурного драйву.

Тема 4. Психіки та її еволюція

Виникнення та еволюції психіки. Критерії психічного. Концепція еволюції психіки Леонтьєва-Фабрі у її сучасному варіанті. Виникнення свідомості людини. Загальна характеристика психічної діяльності тварин. Інстинктивна поведінка як основа життєдіяльності тварин. Імпринтинг. Навчання та елементарне мислення у тварин.

Змістовний модуль 2. Прикладна еволюційна психологія

Тема 5. Умови виживання / життя як чинники формування поведінки.

Жорсткі умови середовища (нестача харчових ресурсів, наявність отруйних рослин і тварин, наявність хижаків, несприятливий клімат і тощо) як чинник формування особливих форм поведінки людини. Сучасні умови

життя в розвинених країнах і сформовані в процесі еволюції психологічні механізми.

Тема 6. Сім'я і родинні стосунки з точки зору еволюційної психології.

Еволюційний пояснення появи інституту сім'ї. Критерії вибору статевого партнера. Стратегії утворення пар (короткочасні і довготривалі стосунки). Охорона партнера і ревності. Теорія батьківських інвестицій. Теорія конфлікту батьків і дітей. Порядок народження і відносини між сиблінгами. Родинні зв'язки.

Тема 7. Еволюційні основи соціальних відносин

Ієрархії домінування і підпорядкування у світі людей і тварин. Лідерство з погляду еволюційної теорії. Статус, престиж та соціальне домінування. Біохімія статусу і значення настрою (серотонін, тестостерон). Еволюційні корені стресу. Кооперація. Еволюція співчуття. Агресія і війни. Еволюційні корені гордості і сорому. Конфлікт між статями.

Тема 8. Мова людей і комунікації у світі тварин

Комунікації у тварин і мова людини. Мова і мовлення у людини. Моделюючі ознаки людської мови. Етапність розвитку мови у людини. Дослідження здатності тварин до символізації за допомогою лабораторних тестів. Здатність до символізації у приматів. Здібності до символізації у птахів. Навчання тварин мовам-посередникам.

Тема 9. Еволюційна теорія і особистість

Філогенез і онтогенез особистості. «Соціальні знання» і життя в суспільстві. Психічне здоров'я. Особистість і аномальне поведінка (психіатричні діагнози). Адаптивне значення рис особистості. Теорія історії життя.

Тема 10. Еволюційна психологія в контексті інших психологічних наук

Включення еволюційно-психологічного ракурсу в дослідження когнітивної, соціальної, клінічної психології, психології розвитку і психології особистості. Можливості застосування результатів еволюційно-психологічних досліджень в практиці. Обмеження еволюційної психології. Можливості еволюційної психології для пояснення індивідуальних відмінностей.

4.

Структура навчальної дисципліни

Назва змістовного модуля і тем	Кількість годин			
	Усього	У тому числі		
		л	п	лаб.

1	2	3	4	5	6
Змістовний модуль 1. Основи еволюційної психології					
Тема 1. Витоки еволюційної психології	8	2	2	–	4
Тема 2. Основи антропогенезу. Сучасні уявлення про походження людини	16	4	4	–	8
Тема 3. Основні чинники еволюції людини	9	1	2	–	6
Тема 4. Психіка та її еволюція	16	4	4	–	8
Модульний контроль	1	1	–	–	–
Разом за змістовним модулем 1	50	12	12	–	26
Змістовний модуль 2. Прикладна еволюційна психологія					
Тема 5. Умови виживання / життя як чинники формування поведінки	16	4	4	–	8
Тема 6. Сім'я і родинні стосунки з точки зору еволюційної психології.	22	6	6	–	10
Тема 7. Еволюційні основи соціальних відносин	20	5	6	–	9
Тема 8. Мова людей і комунікації у світі тварин	10	2	2		6
Тема 9. Еволюційна теорія і особистість	10	2	2		6
Тема 10. Еволюційна психологія в контексті інших психологічних наук	10	2	2		6
Модульний контроль	1	1	–	–	–
Разом за змістовним модулем 2	85	20	20	–	45
Усього годин	135	32	32		71

5. Теми семінарських занять

Не передбачено навчальним планом.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма навчання
1.	Тема 1. Витоки еволюційної психології	2

2.	Тема 2. Основи антропогенезу. Сучасні уявлення про походження людини	4
3.	Тема 3. Основні чинники еволюції людини	2
4.	Тема 4. Психіки та її еволюція	4
5.	Тема 5. Умови виживання / життя як чинники формування поведінки	4
6.	Тема 6. Сім'я і родинні стосунки з точки зору еволюційної психології.	6
7.	Тема 7. Еволюційні основи соціальних відносин	6
8.	Тема 8. Мова людей і комунікації у світі тварин	2
9.	Тема 9. Еволюційна теорія і особистість	2
10.	Тема 10. Еволюційна психологія в контексті інших психологічних наук	2
	Разом	32

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено навчальним планом.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма навчання
1.	Тема 1. Витоки еволюційної психології	4
2.	Тема 2. Основи антропогенезу. Сучасні уявлення про походження людини	8
3.	Тема 3. Основні чинники еволюції людини	6
4.	Тема 4. Психіки та її еволюція	8
5.	Тема 5. Умови виживання / життя як чинники формування поведінки	8

6.	Тема 6. Сім'я і родинні стосунки з точки зору еволюційної психології.	10
7.	Тема 7. Еволюційні основи соціальних відносин	9
8.	Тема 8. Мова людей і комунікації у світі тварин	6
9.	Тема 9. Еволюційна теорія і особистість	6
10.	Тема 10. Еволюційна психологія в контексті інших психологічних наук	6
	Разом	71

9. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом.

10. Методи навчання

Програмою передбачено наступні методи навчання:

- 1) *лекції*, спрямовані на поглиблення теоретичних уявлень щодо біологічних основ психіки людини, походження та еволюції психічного відображення, розкриття закономірностей поведінки тварин та людини;
- 2) *практичні заняття* – форма роботи із групою, яка спрямована на обговорення самостійно підготовлених доповідей з еволюційної психології;
- 3) *самостійна робота* передбачає підготовку до практичних занять протягом семестру;
- 4) *консультація* – форма індивідуальної роботи студента із викладачем, спрямована на вирішення труднощів, які виникли під час вивчення лекційного матеріалу та самостійної роботи, або за наявності бажання студента отримати більш поглиблене знання стосовно предмету навчальної дисципліни;
- 5) *модульна робота* – виконується письмово під час аудиторної роботи.

Модульна робота виконується письмово під час аудиторної роботи та уявляє собою відповідь на три питання, які стосуються матеріалу 1 та 2 модулів.

11. Методи контролю

У якості *поточного контролю* передбачено оцінювання підготовки студентів до кожного семінарського, практичного завдання, а також активності студентів на заняттях – участь у обговоренні питань, які винесено на семінарські, практичні заняття.

Результати поточного контролю позначається на визначенні

підсумкової оцінки з даної дисципліни.

Модульна контрольна робота проводиться після завершення вивчення відповідної частини навчального курсу у відповідності до запропонованих запитань.

Семестровий підсумковий контроль з еволюційної психології проводиться у формі іспиту.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

12.1. Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...0	0	0...0
Виконання і захист практичних робіт	0...5	8	0...40
Модульний контроль	0...5	1	0...10
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...0	0	0...0
Виконання і захист практичних робіт	0...5	8	0...40
Модульний контроль	0...5	1	0...10
Усього за семестр			0...100

Семестровий контроль (іспит/залік) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту/заліку. Під час складання семестрового іспиту/заліку студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для іспиту/заліку складається з двох запитань, кожне із яких оцінюється у 50 балів.

12.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки:

знання основних категорій еволюційної психології; основ антропогенезу; закономірностей еволюції поведінки і психіки; еволюційних основ соціальних відносин; еволюційного коріння психології статевої поведінки людей; комунікації у тварин і мови людини; еволюційні чинники формування особистості.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки:

використовувати еволюційно-психологічний підхід для аналізу поведінки людини.

12.3 Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Знати основні

категорії еволюційної психології; основ антропогенезу; закономірностей еволюції поведінки і психіки.

Добре (75-89). Твердо знати мінімум, виконати усі домашні завдання. знати основні категорії еволюційної психології; основ антропогенезу; закономірностей еволюції поведінки і психіки; еволюційних основ соціальних відносин; еволюційного коріння психології статевої поведінки людей; комунікації у тварин і мови людини; еволюційні чинники формування особистості.

Відмінно (90-100). Здати всі контрольні точки з оцінкою «відмінно». Досконально знати всі теми та уміти застосовувати їх.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

13.

Методичне забезпечення

1. Жидко М.Є. Основи антропогенезу. Вступ до еволюційної психології: навч. посібник / М.Є. Жидко. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. – 94 с. [http://library.khai.edu/library/fulltexts/m2009/Osnovi_antropogenezu. Vstup do evoljucijnoyi_psihologiyi.pdf](http://library.khai.edu/library/fulltexts/m2009/Osnovi_antropogenezu_Vstup_do_evoljucijnoyi_psihologiyi.pdf)

14. Рекомендована література

Базова

1. Buss, David M. Evolutionary psychology : the new science of the mind/David M. Buss, The University of Texas at Austin.— Fifth edition. 2016
2. Палмер Дж. Эволюционная психология. Секреты поведения Homo Sapiens: пер. с англ. / Дж. Палмер, Л. Палмер. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. – 384 с.
3. Марков А. В. Эволюция человека. В 2 книгах. Кн 2: Обезьяны, нейроны и душа А.В.Марков. – М.: Астрель: CORPUS, 2011 – 512с.
4. Марков А. В. Эволюция человека. В 2 книгах. Кн 1: Обезьяны, кости и гены / А.В.Марков. – М.: Астрель: CORPUS, 2011. — 510 с.
5. Филиппова Г.Г. Зоопсихология и сравнительная психология / Г.Г. Филиппова. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 544 с.

Допоміжна

1. Бутовская М. Антропология пола / М.Бутовская. – М.: Век-2, 2013

– 256 с.

2. Бутовская М. Тайны пола. Мужчина и женщина в зеркале эволюции / М. Бутовская. – М.: Век-2, 2004 – 368с.

3. Гудолл ван Лавик Дж. В тени человека / Дж. Ван Лавик Гудолл – М.: Мир, 1974. – 264 с.

4. Дарвин Ч. О выражении эмоций у человека и животных / Ч. Дарвин // Экология и жизнь. 2008. – № 10. – С. 16-19.

5. Дарвин Ч. Иллюстрированное собрание сочинений . Т. VI : Происхождение человека и половой отбор / Ч. Дарвин. – М. :Изд-е Ю. Лепковского, 1908. – 140 с.

6. Дарвин Ч. Происхождение видов / Ч. Дарвин. – М. : Сельхозгиз, 1952.– 484 с.

7. Зорина З.А. О чем рассказали «говорящие» обезьяны: Способны ли высшие животные оперировать символами? / З. А.Зорина, А.А.Смирнова – М. Языки славянской культуры, 2006. – 320с.

8. Лоренц К. Обратная сторона зеркала / К. Лоренц ; пер. с нем. А. И. Федоров, Г. Ф. Швейник; сост. А. В. Гладкий, А. И. Федоров. – М.: Республика, 1998. – 393 с.

9. Марков А. Эволюция. Классические идеи в свете новых открытий / А.Марков, Е.Неймакрк. – М.: Corpus, 2014. – 656 с.

10. Прайор К. Не рычите на собаку! О дрессировке животных и людей: [сборник: пер. с англ.] / Карен Прайор. – М.: Селена +, 1995. – 411 с.

11. Тинберген Н. Социальное поведение животных / Н. Тинберген ; пер. Ю. Л. Амченков; ред. П. В. Симонов. – М.: Мир, 1993. – 152 с.

12. Фосси Д. Гориллы в тумане / Д. Фосси. – М.: Прогресс, 1990. – 450 с.

13. Франс В.М. де Валь Истоки морали. В поисках человеческого у приматов: пер. с англ. /Франс В.М. де Валь. – М.: Альпина нон-фикшн, 2015 – 374 с. Циммер К. Эволюция. Триумф идеи: пер. с англ. / К.Циммер. – М. Альпина нон-фикшн, 2015 – 568 с.

14. Шубин Н. Внутренняя рыба. История человеческого тела с древнейших времен до наших дней / Н.Шубин., пер. Петр Петров. – М. Астрель, Corpus. – 2010. – 384 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Електронні ресурси Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/node/2116>

2. Науково-технічна бібліотека Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» <https://library.khai.edu>

3. Сайт з науковими новинами <https://elementy.ru>

4. Наукові новини <https://scienceukraine.com>

5. Інтернет-журнал <https://postnauka.ru/>

6. Сайт д.б.н. Олександра Маркова «Проблеми Еволюції»

<http://evolbiol.ru/>

7. Науково-просвітницький портал, присвячений еволюції людини_
<http://antropogenez.ru/>